

Temesi Ferenc

## Kislex

(búcsúféle egy regénytől)

**Angolkürt.** Fafúvós hangszer, mélyebb az oboánál, F-hangolású. Az oboáról a férfiak többségének olyasmijut az eszébe, teszem azt: „Szopátás alapos gyanúja forog fenn.” A férfiak már csak ilyenek, mondta Kasza bácsi, a sakkőrült trafikos, akinek életében egy nője volt, az anyja. Pedig ez, ez a bánatosan, mélyen bűgő, kicsit bégető hangszer neve a francia „haute bois”-ból (annyi mint: hosszú bot) származik. Na de milyen az az angolkürt? Se nem angol, se nem kürt. Nem összetévesztendő a franciakürttel, amely német.

**Ária.** Ének, amelynek hosszúságát az énekes szélessége határozza meg. Az agy hiánya plusz helyet ad a rezonanciának.

**Ásítás.** A száj szélesre nyitásának módja, hogy több levegőt fújunk ki/lélegezzünk be unalmunkban. Koncert alatti művelése rendkívül udvariatlan és nevetlen dolog, főként ha az előadók egyike vagyunk.

**Atonalitás.** Halálos betegség, amely több modern komponistát megtámadott. Legkiütközőbb jele a döntésképtelenség. Afelől, hogy milyen hangnemben kéne szólnia a műnek.

**Bariton.** Férfihang, amely a baszus és a tenor között hever, és mindkettő hátrányos tulajdonságait egyesíti. Olyan, mint egy harsogó

pozán, amelyet kávéval töltöttek tele. A szó valószínűleg a latin „boro”-ból származik, amelynek egyik jelentése ostoba, népiesen: olyan, akit az anyja alól is vasvillával vertek el. Sokan, akik azt hiszik magukról, hogy tenorok, már gyakorlatilag baritonok, miként a legtöbb bariton tulajdonképpen basszus.

**Basszus.** A legmélyebb hang, amelyet férfi ki tud eresztetni a torlán. Rendszerint öregedő, csoszogó emberek botorkáló hangja, akik gyakran vakok és/vagy süketek. Vastagon énekelnek, lehangolóan lehangolva, vagy egyáltalán nem. Ez utóbbi az egyetlen jó tulajdonságuk. Hangjuk a ködkürtre emlékeztet leginkább, hajókon jó szolgálatot tehetnének. A latin *bassus*-ból ered a szó, amely egyaránt jelentheti azt, hogy „alap, bázis” vagy „dorbézoló, részegeskedő”, esetleg „talpkő, talpazat” – hogy a basszus melyikből származik, még nem tisztázott.

**Beat.** A hatvanas évek ritmusa, rockzenéje. Tíz évvel korábban, amerikai irodalma. Gyakran még 3 akkord se + igazság. Szövegek: *Hope I die before get old!* Ezt én hittem, énekeltem. Meg is haltam, de föltámadtam. Akkorra már harminc fölött voltam, akiben a beatzenészek szerint már nem lehet megbízni. Jó. Kis szöveg. A szó eredeti jelentése: üt, ver, dobog, legyőz. Ha angolul szeles vízzel vered a levegőt, hiábavalóságot teszel. Ma-

gyarul is. Főnév: ütés, csapás. De ami nekünk kell: ritmus, üt-em, taktus. Ez minden (zene) alapja. Művenként és előadónként változik, másként veszi a levegőt, szoktam mondani. Komolyzenében bonyolult algebrai formula szerint, amely a hold fázisain alapulhat akár. Komorzeneileg sok függ a karok mesterétől, aki háttal áll a közönségnek, mert tőlük fél, pedig a pálcája fallikus szimbólum, még ha nem is látszik. Mű után rendes zenész: deadbeat. Holtfáradt. Downbeat: ez persze egy dzsessz lap. Így möggy ez, mondta Tatár bácsi, a Tündér utcai cipész.

**Beatles.** Nem tetszik a hangzásuk, és a gitárzene különben is kimenőben van a divatból (a Decca egyik megmondóembere 1962-ben a Beatlesről).

Most már, hogy más zenészekkel is játszottam, nem hiszem, hogy a Beatles olyan jó lett volna (George Harrison).

**Bebop.** Későbbiekben csak bop. Bonyolult, komplikált, gyakran kusza dzsesszforma. Hogy mi a dzsessz? Minden, ami három akkordnál több, mondta Lou Reed. A bebop a gyors tempó, kurta zenei tagolások, diszszonáns hangvétel, zárt harmóniak egy széles hangnemű zenei tartomány fölött stb. Az ehhez a zenéhez köthető divatok, a negyvenes évek egész bopörülete. Maga a zene is tomboló, eszeveszett, mégis kicsit gépiesnek mondható. Később már igényesebb hallgatók is elismerik Charlie Parker vagy Dizzy Gillespie zenéjét. Az alkohol- és drogfogyasztás mély nyomot hagyott a muzsikán, és az előadók remegő keze tág teret nyitott a vibrációknak. Mondom én. Bebopot fújnak, jót pisálnak, mondja a költő.

**Beintés.** A karmester teszi, hogy jelezze, mikor melyik hangszer lépjen be. Régebben a karmesternek olyan hosszú pálcája volt, mint némely tanuszodákban, hogy a kezére tudjon csapni a feledékeny zenésznek. Ha a karmesternek int be egy zenész, nos, akkor nagy baj van.

**Brácsa.** A hegedű és a cselló szegény rokona. Mit tegyünk, hogy úgy hangozzék, mint a hegedű? Ülünk le hátra, és ne játsszunk semmit. Na jó. Miért kavarognak a brácsások a színpadi bejárat előtt? Mert nem tudják, mikor kell belépni. Egy süllyedő hajón áll egy brácsás és egy csellista. Segítség, nem tudok úszni, mondja a csellista. Könnyű neked, csak kapaszkodj a hangszeredbe, mondja a szegény rokon.

**Búcsúszimfónia.** Valaki elmenni készül, de helyett, érthetetlen módon, hosszú zenélésbe kezd.

**Coda.** Függelék, fark egy zene-műben. A kóda annyi a zenében, mint a levél végén az Ui.

**Concerto.** Boxmeccs, amely egy zenész (a szólista) és az összes többi (a zenekar) között zajlik. A karmester a bíró. Senki sem nyer ebben a versenyben, különösen a közönség nem. Concerto grosso: barokkos tömegverekedés hangszerek között.

**Cselló.** Bánatos hangú húros hangszer (melyik nem az?), a vonósok családjának tagja. Nagyobb, mint a brácsa és a hegedű együttvéve, zenészviccek szerint ezért tovább ég. Valójában az emberi hanghoz legközelebb álló zeneszerszám. Egy baja van: a nyelv szerkezetét, a szintaxist mind ez idáig nem tudja visszaad-

ni. Remegő kezű egyéneknek (mint Életrajzoló és mások) nagyon nem ajánlott.

**Csembaló.** Billentyűs hangszer, a zongora egyik elődje. A csembalószerelő, Bachhoz: Ha barokkot játszik, minek megjavítani?

Thomas Beecham úgy írta le a hangját, hogy „két csontváz közösül hullámos ólomtetőn”. Ez azért túlzás. Egy önkielégül.

**Csodagyerek.** Olyan gyerek, aki csoda, hogy nem halt meg már legalább egyszer. Ilyen volt szegény Vecsey Ferike – akivel Bartók is fellépett, de csak pár alkalommal –, akit az apja zsákmányol ki véresen, s aki belehalt többször is a melóba, állandóan beteg volt. Mozart is csodagyerek volt, bele is halt harminchat évesen. Bartók is volt csodagyerek, de kinőtte. Helyesen tette, mert a csodagyerek joga a fiatalon való meghalás kötelessége. Még az előtt kell meghalni, amikor kiderül, hogy ennél jobbak már nem leszünk soha.

**Dob.** Ütőhangszer, kopogtatás a hallgatóság dobhártyáján. Eredetileg csatamezőkön alkalmazták az ellenség megfélemlítésére és a saját csapatok bátorítására. Néhány mai zenész (különösen az ún. dzsesszdobosok) nem felejtették el az eredeti alkalmazást. (Nem tréfa: Bartók dobosként kezdte zenészi pályafutását. Hároméves korában.)

**Dzsessz.** Ma dzsesszt játszol, holnap meg elárulod a hazát! (Plakát a sztálini korszakból)

**Dzsesszzongorista.** -nak lenni nehéz kenyér. A boldogtalanság és a magány egyik legkifinomultabb útja.

Neki egy zenekarban a dobos túl hangos, a basszista egy segédmunkás, aki falat húz a zongora elé, a szaxofonos meg, hm, hát ma megint rekedt. A szólógitáros titokban mindig föltekéri a hangerőt a kütyün, túl gyorsan fogja le a hangokat, sose fejezi be a szólóját, nem adja vissza a témát, a szemét; miért nem ment el rocksztárnak az ilyen, az hiányzik neki, a hülyének; de ez csak iszik, csajozik a rajongókkal – jó, a Szabó Gábor kivétel volt, de ő is hazajött, csinált egy lemezt és meghalt. Mindenkit utál a dzsesszzongorista különben, mert csak ő akar a színpadon lenni. Minden más zene csak zavarja. De hát ki tud egyszerre tíz hangot lefogni, mi? Ha a szünetben odamész hozzá, a tizennégy éves kishúgod iránt érdeklődik. Bartók? Hát az is valaki?! Hogy ő kezelte a zongorát először ütőhangszerként? Na ne szórakozz, te is benne vagy ebben a Bartók-buherában, mi? Kivétel: Art Tatum, Thelonius Monk, Oscar Peterson, Herbie Hancock, Keith Jarett, aztán a koronázóhercegek és hercegek: Duke Ellington és Count Basie; hogy ki a király, hát én; na ja, a Szabados, Binder, Szakcsi, Vukán, Fogarasi. Ja és a Pleszkán, aki ötvenegy évesen a hetvenkilencedik szúrásra eltalálta a szívét. Meg olvassátok még el a Wikipédián a száznemtomhányat. Na.

**Ellenpont.** Ha egy beszélgetéshez hasonlítjuk, akkor ő cáfolat. A hang ellen hangot, a pont ellen ellenpontot állíts. Az uniszónó darab idő után uncsi, jobb a két szólam. Pláne a polifónia. A barokk mesterek is nagy kedvvel használták. Ők már mind halottak, de a kettő között nincs bebizonyítva összefüggés. Mai zeneszerzők kevésbé használják, de a konziban, büntetésképpen, tanítják. Megmondtam. Kontrapunktum.

**Első sor.** Tizenöt méter széles és kilenc foga van. Az első sor a Zeneakadémián.

**Énekes.** Nem azonos a dallal. Gyermekkorában szinte biztos, hogy gondjai voltak azzal, hogy egy hangszeren tisztességesen megtanuljon játszani. Hangszer helyett az énekesek azt használják, amit ők elegánsan úgy hívnak: „vokális apparátus”. Ez a hang. Ebben benne van az ital a gyomorban, a szájszag a szájban, az elszívott cigaretták íze az ínyben és hatásuk a torokban, a pocak nagysága és/vagy a mellkas – a rezonancia miatt. (Lásd még whisky és vodka jótékony hatása az évtizedek alatt – a tenorból a basszusba csúszhatunk.) Ismertem énekesnőt, aki tojássárgáját nyelt éneklés előtt, de olyat is, aki spermát. Ahhoz, hogy az énekesek javítsák teljesítményüket, nem vehetnek egy jobb hangszert, az ilyesfajta gégefőműtétek nagyon macerásak.

**Fafúvósok.** A hangszerek egyik családja, amely a nevét onnan kapta, hogy a tagok fából készültek. Úgy mint a fuvola, amely tiszta ezüsből van, a klarinét, amely csak részben, a szaxofon, amely rézből készült, és a fagott, melyet manapság gyakran műanyagból gyártanak. A síp – na arról már ne is beszéljünk. Mint a legtöbb család, ennek tagjai is gyakran vitában állnak egymással, gyakran egymás szavába vágva.

**Fantázia.** Ami a zenészeknek van, szexuális élet helyett.

**Félhang.** Leszállított hang, amely nem mindig száll le.

Kis jel, amely leginkább a kis „b”-re hasonlít, leszállíccsa az utána következő hangot a magas lóról.

Többé-kevésbé, hogy úgy mondjuk. Van olyan is, a zenészek keresztje, amelyik fölszáliccsa félhanggal. (Régi zenészvicc, gyerekkoromban hallottam – az se volt máma –, hogy egy hapsi azt éneklé bele a bús éjszakába: Fáááá! Azért, hogy a szomszéd hegyi visszhangot hallja. De mindig az jön vissza: Fiiisz! Miért? Mert a szomszédos hegy tetején van egy kápolna, tetején egy keresztrel. Húúú, de rossz vicc!) Ha a sor elejét foglalják el toladó módon, akkor az egész kottasorra vonatkoznak. A bébé, a kettős bé két féllal, vagyis egy egész hanggal szállíccsa le énekesek és zenészek fantáziáját, már ha a jel eszükbe jut.

A hangnemjelölésnél nagy B a durrokhöz, kis b a mollyokhoz járul. Ha valaki ezt keveri, azt a könyvet Sipos Miska barátom, a Muzsikás primása becsukja és leteszi. Igaza van.

**Forma.** A kompozíció formája.

A kompozíciót előadó zenész formája.

**Gitár.** A gitár olyan, mint a nő. Mielőtt játszol rajta, fel kell hangolnod (spanyol közmondás).

**Hallgatóság.** Már többször szóltunk róla. Olyan állatfajta, amely ha megfázik, nem megy doktorhoz. Ehelyett a Művészetek Palotájába megy. Két alfajuk ismeretes: akik tudnak nyitott szemmel aludni, és azok, akik zárt szájjal is képesek horkolni.

**Harmónia.** Összhangzás. Nem olyan régi, mint a széthangzás. A komolyabb harmóniaelméletek az asztrológián alapulnak. Még komolyabbak a kínai császár ízlésén. Senki se tudja róla az igazságot, legkevésbé, akik okítják. Ja, meg akik kritizálják.

**Kárlátó, csörmelék, gezemice, g-mollban.** A rabok a legjobb közönség, akik előtt valaha játszottam (Johnny Cash dalszerző, countryénekes, gitáros).

Inkább egy üveg pia előttem, mintsem egy homloklebeny-lobotómia (Tom Waits dalszerző, énekes, színész).

A rock-újságírás ennyi: emberek, akik nem tudnak írni, interjúkat készítenek olyanoknak, akik nem tudnak olvasni (Frank Zappa dalszerző, zenész, író).

**Kontratenor.** Egy terrorista tenorista, aki a jelenlegi – bizonytalan – árfolyamon kapható arra, hogy a ma elérhető legmagasabb férfihangon énekeljen, ha lehet. Kiéneкли a hangot más szájából, miközben kihull a ritmusból. A hangszíne? Mintha házassítottuk volna a körfűrész az oboával. Szerelmi házasság volt, de hát tudjuk, a körfűrész picit erősebb az oboánál. A név latin eredetű, *contra tenore*, annyit tesz: „a tenorok ellen”, hát ebben van valami. Hangszeren is művelték, már a 15 században.

**Kritikus.** Nehéz szakma úgy maradt, valamikori zenészeknek. Nemcsak pocskondiázni kell mindenkit, akinek sikerült, de azt is, akinek nem. Fontos: ez óságitörvény, és a lapzárta legkésőbb reggel 08-kor, de inkább 24.00-kor van. Koncerthallgatás: hát nem látjátok, hogy én jobb zenét tudnék írni, szebb vagyok, magasabb is nála, bocs, nem lehet mindenki tökéletes stb. Ezt az önkínzást csak az a kéjes érzés tudja felülmúlni, hogy tudjuk: ez a faszi ki le lesz herélve, ha van még neki töke, szétszedem darabokra, aztán ellefelejttem összerakni. De csak most jön a neheze: koncert után, éjjel meg kell írni a zenekiírta-

kát, ami egy karaktergyilkossággal és följelentéssel ér föl: („...Ebből a tételből kiderül, hogy a kontaktlen-csés kompánista pedofil is, kisfiúkra gerjed: ...hinta-palinta / régi Duna / kiskatona ugorj a...”). Aztán teletűzdelni a magyar szavak idegen szótárából vett kifejezésekkel, csak az állítmány legyen magyar, vagy az se. Szeretném én azt a zeneszerzőt látni, akiről én jót írok. Tudom én: a bartóki örökség, a kodályi hagyomány – de aztán kuss!

**Madrigál.** Együtt éneklés, több szólamban, zenekíséret nélkül, különösen a reneszánsz Madridban volt népszerű. A korabeli cenzúra elemei is megtalálhatók benne. A csúnya részeket „lálálál” helyettesíthetik. Pedáns zenekutatók (másmilyenek nem is léteznek) megemlíthetik, hogy a megfelelő terminus egy ilyen madrigálra a „balett”, vagyis a színtánc lenne. Körbe kell röhögni őket, és rábízni a balettpatkányok éles fogaira.

**Magánénekes.** Gyerekkoromban már elfogadtam, hogy egy énekes magányos, főleg ha egyedül áll a színpadon. De mégse magánpraxist üz, mert a többiek magánhangzóival mit sem törődve, nem magánrendelésen fogadja őket, hanem az operaházban. Magánnyomozói munkát nem folytatok, mert bár a magyar szavak pártján állok, de nagyon – a fene tudja – itt a szólista vagy szólóénekes jobb lett volna. (Jaj, még magántáncosok is vannak!) A lényeg: a magány-, köz- és váltóénekesek olyan egyedek, akikben gyakorta nagyobb az ego, mint a tehetség, és ezt csak mindent legyőző pénzsóvárgásuk múlja felül. Két típusuk van: jó és rossz. Az előbbivel csak ritkán lehet találkozni, főként faluvégi kurta kocsmákban.

**Manír.** A 17. század óta a hangszeres díszítések német elnevezése. Ezek nemcsak az írott, hanem a lesem írt ékítményekre is vonatkoznak. Vagyis egy rögtönzésben is lehet manír. Általánosságban elmondható – úgy összművészetileg, ha van ilyen –, hogy minden művészet halála a modorosság. A mesterkéeltség, az erőltettség, a kimódoltság. A finomkodó, a felvett, a csinált. A maché. A ciki. Valami, ami hamis. Most nem a hangokról beszélek. Valami, ami nem őszinte. Mert nem azonos önmagával. Sapienti sat.

**Másoló.** 1. Kezdő zenész.

2. Szegény ember (vagy szerelmes és rajongó feleség), akit rendszeresen meg sem fizetnek, hogy átírja tiszta kottalapokra a komponista olvashatatlan, áthúzott, kisatírozott, de aztán újraírt, virágokkal, fákkal, hegyoldalakkal és női nevekkel telefirkált hangjegyeit a saját, gyönyörű, megfizetetlen (mert megfizethetetlen) – szintén olvashatatlan – írásával.

**Mezzoszoprán.** Félszívű, néha féleszű szoprán. A magasabb hangok csökkentett száma miatt tovább énekelhetnek, mint a valódi szopránok. Csak minnek.

**Műsorfüzet.** Kis, reklámízű, fajborok címkéiről lelopott költőiséggel megírt kisesszék, amelyekben az író ukmukfukk fel akar nőni a bennük szereplő szerző(k)hoz. Zene-szerző? Mi az, hogy szerezh: hozzájut, szert tesz rá, kaparint, lop, bezsebel, megbugázik, megbuliz, oroz, elemel. Bizony. Capcarász. Sőt capcarászik. A műsorfüzetben továbbá haszontalan és téves évszámok szerepelnek a művek teremtőinek, megformálóinak életéről. De ezt úgyse tudja meg senki.

A közönség csak csörög a papírral, de olvasni se tudja. A koncertre járóban benne hallgat a sötétség, olvasni, írni nem tud, nem akar. Ó hallani jött. Meg aztán úgyis mindegy, a programok változnak, a füzet nem. De jó egy kis Mozartot hallgatni, mondja dr. Sötét Lajosné, a műsorfüzetet nézve. És akkor beindul a wagneri láncfűrész. Fát vágnak, sokat.

**Oktáv.** Normális esetben nyolc, a szeriális stb. zenék esetében tizenkét hangból álló sor. Tenorok tudnak produkálni huszonegyet is. Nem beszélve a szopránokról, akiknek a hangja olyan, mintha a körmét végighúzná valaki az iskolai rajztáblán, és úgy fáj, mint egy fülpiercing. Az Európán és Amerikán kívüli zenében vannak olyan hangrendszerek, amelyekben ennek nincs jelentősége. Néha Európán és Amerikán belül se. Olaszországban, ha valakit Oktávnak hívnak (Octavo), alighanem ő a nyolcadik gyerek.

**Opera.** Milyen gyönyörű is lehetne az opera, ha nem lennének benne énekesek! Ezt Rossini mondta, aki 39 operát írt. Azt meg Mark Twain (akire Olie, egy amerikai nő szerint hasonlítok) egy operaelőadás után: Nem hallottam ilyet, mióta leégett az árvaház! *Operantes*, annyi mint sánck munkások. Opera operta – nyitott mű, kis modernista klapancként írtam ilyeneket.

**Orgona.** A latin *organa* szóból ered, amely az *organum* többes számú alakja. Jelentése: májusban nyíló lila vagy fehér, ingerlően erős szagú, billentyűs zeneszerszám. A legrégebb orgonaszerű hangszer az ókínai *seng* volt, amely egy Hátsó-Indiában és Indonéziában is elterjedt szájongona.

A Talmud is említi *magreia* nevű hordozható hangszert, de hát mit nem említi ő. (Talán azt azért mégsem, amit kedves, nyolcvanon felüli nőolvasóm mondott a telefonba, hogy Bartók [is] zsidó volt. Mert az anyja Voit volt, és a zsidóság anyai ágon számít. Voit azt jelenti, ember. Szép. Igaz, hogy a Mama németül beszélt halálíg, nem jiddisül. Hogy az egy cip-szer név? Az nem számít. Ja, ha csak úgy nem!) Az orgána különösen a hideg, nedves, beázott templomokban éledgél. A legkisebb, legmagasabb sípok vonzzák mágiusan a denevéreket, a legnagyobb sípok beszakítják a padlódeszkát. Egyházi zenére, kóruskísérésre használják a leggyakrabban. Na de! Bach János Sebestyén *d-moll toccata és fúgáját* kiskamaszként hallgatni a szegedi dómban! Beleremegett a levegő, a templom, a szív. Na meg a dobhártya. Istent imádni ebben a zenében a legjobb. Hogy kicsoda is Isten, azt éppen tőle és a János Kristóf, János Bernát, János Kristóf Frigyes, János Ernő, János Jákob, János Lajos, János Mihály nevű törpéktől tudjuk. Az Úr hatvanöt évet adott Bachnak, hogy elmondja az embereknek, hol lakik ő. A szegedi dóm orgonája 8600 sípjával és 126 regiszterével akkoriban talán Európa harmadik legnagyobb orgonája volt, ma kb. 49-ik. Az álmok elmúlnak, a hit marad.

**Passió.** Ó, szenvedély, Krisztus keresztútja a zenében! Az oratóriumtól megkülönböztette szoros összefüggése a liturgiával, a bibliai szöveg, a gregorián előírások megtartása és a korálok alkalmazása. Mondok egy művet: Bach *Máté passió*. 1663. Akkor még hittek, magyarok, németek. A többi néma csönd. Hol van ő? És hol vagytok ti?

**Play backwards.** Mi történik, ha visszafelé játszol le egy blueslemezt?

Kiengednek a börtönből, visszajön hozzád pénzéhes, kikapós feleséged, Buksi kutyád föltámad.

**Próba.** Zenészek (és énekesek, akik nem zenészek) találkozója ideális esetben azon acélos célból, hogy megismerkedjenek valakinek a zenéjével. Na jó, a komponisták le vannak szarva. Ez alap. Ezért aztán társadalmi élet folyik, gyakorlás helyett. Jobb is, mert csak a hibákat gyakorolják. Próbálják, próbálják, de csak nem akar sikerülni.

**Rapszódia.** Kék meg zöld meg minden. Gershwin *Kék rapszodiája* nem kék, hanem Rhapsody IN blue. Üres fájdalom érzése. No pain, no gain. Ezt a kis sérült lelkű, francia lotyót elüthetném, mint a gyorsvonat, se perc alatt, de nem teszem, mert én az amerikai nép zeneelrendezője vagyok: Mi-fá-szó-szó lá-ti-dó-re-ri... Kicsit rapszodikus a hangulatom máma... De a repülőtéren már ott a szerelem. Ja, rapszódia azt jelenti görögül, éneket foltozni. Hej, rapszódosok, akiknek neve mind beléje folyt a csak munka közben szundikáló Homéroszéba, ott a parton, amikor a tenger elmondta néki, a vak mesemondónak a ritmus lényegét. Na, akkor kellett volna élni.

**Recitativo.** Bob Dylan, Lou Reed, Leonard Cohen és társaik előtt messze, messze, az éneklő beszéd (hisz mind az) hangszerrel kísért változata, a hanyagsággal kísért dal, az opera ősenél, mindenesetre 1600 után már ismert volt Itáliában. Tulajdonképpen a pletyka zenébe való átültetése. A beszéd nagydarab farönkjei, tuskói az oratóriumokban is jelen vannak. De

sajnos az operákban egyre több időt hagytak az éneklésre.

**Repertoár.** Elméletileg, az a zeneanyag, amit egy énekes vagy egy zenekar képes lenne végigénekelni, végigjátszani, ha hagynák. De nem hagyják, ezért a repertoárokból mindig csak foltokat ismerünk meg. A francia szó eredetileg tárgymutatót, katalógust, bibliográfiát jegyzett. A repertoár épp előadandó részét szokták énekesek, színészek elfelejteni, de csak pillanatokra. A milyen – a – te – repertoárd? kérdés bizonyos körökben azt jelenti, mennyit érsz. Mármint pénzben. Hogy a pénznél maradjunk, az amerikai polgárháború szép nevű tábornoka, Ulysses S. Grant határozta meg a legrövidebben:

Csak két dallamot ismerek. Az egyik a „*Yankie Doodle – Came To Town Riding On A Pony...*”. A másik nem létezik. Hát, neki rövid volt az ízéje.

**Rézfúvósok.** Rézből és más ötvözetekből készült fúvós hangszerek családja, amely felöleli a tubától a vadász kürtön át a harsonákon keresztül a trombitáig és a nagymama nagyágyának réztámaszaiból, keretéből és fejtartójából készült fúvós eszközöket. Durvább anyag, durvább hang (vö. orgona). Már a régi, 12. századi ciszternákban is... Úgy használják, hogy az egyik végén belefújnak vagy zümmögnek egy hosszú, meghajlított csőbe, és remélik, hogy a zeneszerszám másik végén kijövő hang legalább olyan jó lesz. Nem lesz jó. Bár mindenféle billentyűk, kallantyúk segítenek eltéríteni a hangot valami elviselhetőbb tartományába a szomorú hangok vidám világának. Prof. Réz András, a filmtudományok nagydoktorának megjegyzése szerint, tulaj-

donképpen egyfajta túlfinomult köpőcsésze. Richard Strauss híres szavait, melyeket a karmesterekhez intézett, idézni akartam:

Soha, semmilyen körülmények között ne nézzenek a rézfúvósokra!

Ez a mondás kimaradt. A katonazene nem.

**Szünet.** Igazi vagy képzelt távolság két hang között.

Pihenő két zenedarab között, mely alatt az előadók összeszedhetik széthullott játékok darabjait. Ezt néhány hallgató arra használhatja fel, hogy orvul kiossonjon.

Várakozási idő ez előadó előző és következő belépése között. Ez egy ütemtől a végtelenségig tarthat.

**Tempó.** Sebesség, amellyel a zene halad. Azt mondják, a karmester a masiniszta, de a zenekarnak erről más a véleménye. Mindig gyorsabb, mint a próbán volt.

**Tenor.** A tenor nem egy ember, hanem egy betegség (Hans von Bülow német karmester).

**Zene.** A zene, a music, a musique, a Musik, a musica, a música, a muziké és múzika, a *Brockhaus zenelexikon* szerint „alkotó megformálása a hangzó anyagnak, amely természet- és indulathangként a világot és lelket a hallás tartományában jelenti, művészetként pedig, ezt a jelentést átszellemítve tudományosan (elméletileg) átgondolt és rendezett, így tehát a zene értelmes és értelmező anyag-szerűsége révén »nyelvnek« tekinthető”. Jaj, anyám, add el a házat, vegyél rajta gyufacímkét! De jó, hogy ezt nem tudtam eddig!

Ezzel szemben a zene csak egy négybetűs szó. Nyelvújításkor kelet-

kezett a zenebonából, elvonással, a zeng ige hatására. A botfűlékek csak zaj. A modern klasszikus zene pedig még mindig az, amiről a hallgatóság többsége azt reméli, hogy egy ponttól fogva dallamos lesz.

A zene nyomtatott formában az átlagemberek számára hieroglifák kígyózása, firkálások vonaglása, macskakaparások nyávogása, pacák pocakjai. A zenészek számára ez a kotta, amelyből a zajt elő kell állítani. Lehet olvashatatlan, uncsi, túl bonyolult, vagy ezek kombinációja. A zaj előállítás a következő négy fázison kell hogy keresztülmenjen:

A zeneszerző leírja.

A karmester félreérti.

A zenekar vonakodva, félszívvel követi.

A hallgatóság az egészről tudomást sem vesz.

A bartóki zenéről viszont szerkesztőnőm édesanyja, az egyik legsebbebb nő, aki Szegeden élt volt, és én örültem, hogy néha kezicsókolomot köszönhettem neki, azt mondta a lányának, mikor az megkérdezte, hogy mi ebben jó:

Nem is tudom. Mintha Isten pisálna a fülembé.

**Zeneigazgató.** Mindig érdekelt, miféle foglalkozás ez. Törtem a fejem rajta, törtem, míg belenyugodtam, hogy már nem tudom meg. Pedig Bach is az volt Lipcsében, mondták. Aztán megtudtam, hogy van főzeneigazgató is. Ezek szerint főzeneigazgató-helyettesnek kéne menni.

**Zenekari árok.** Mély lyuk a színpad előtt, ahová a zenészek elbújhatnak. Ha többen vannak, mint a közönség, akkor már nem félnek, és kiülnek a pódiumra, fontosságuk és túlerejük teljes tudatában. A zenekari árok

mélysége, és a pódium magassága nemzetközi egyezményen alapul.

**Zenepszichológia.** Cihológok terapeutikus részvétele egy koncerten. Hogy mi megy közben a fejükben, hej!

**Zeneszerzők.** Boldogok a lelki szegények, mert az ő kedvenc zeneszerzőjüket úgy hívják: Opus. Egy ember, a zeneszerzők oldaláról – Bak Pista költő barátom legnagyobb kedvence, nagy koncerteken mindig összefutottunk –, Gustav Mahler azt mondta Bruno Walternek, az amerikai német karmesternek, aki az osztrák Alpokat bámulta:

Mit mereszi a szemét?! Már megkomponáltam!

Hát ilyen a zeneszerzői világszemlélet.

Amúgy Bach 262 éve, Beethoven 185 éve, Bartók 67 éve halt meg. Mit türelmetlenkedtek?

**Zenészek.** Zenészek nem mennek nyugdíjba, csak megállnak, amikor nincs több zene bennük, mondta Satchmo. Bár így lenne, mondom én. De tovább csinálják, zene nélkül. Na, nem mindenki. Cole Porter, szintén komolytalan zenész mondta meg a másik igazat:

Az egyedüli inspirációm az, amikor a producerem felhív.

Az átlag komolyzenész olyan egyed, aki zajt hoz létre oly módon, hogy addig tépi, üti, fújja, nyomja a fából, rézből, műanyagból vagy kutya-gumiból készült tárgyat, amíg az meg nem elége. Mindezt egy rosszul álló, kiégetett, legalább tízéves szmokingban. A zenekarok tagjai leülhetnek, amelyért extra fizetség jár. A kórus-tagoknak állniuk kell az ájulásig, és alig kapnak valamit érte valamit. Ilyen az élet, mondta Tatár bácsi, és ki-

kapcsolta a néprádiót, az Úr 1955-ik évében. Mán mögén a ruszki csasztuskaikat üvöltik.

**Zenészsakszervezet.** A maffia egyik leányvállalata, amely orbitális pénzekről dönt a zenészek dolgaiban. Az ASCAP, a Zeneszerzők, Szerzők és Kiadók Amerikai Egyesülete még Bartókot is támogatta betegségében, persze nagyvonalúságból utóbb vonva le a szerzői jogdíjából a segélyt, özvegyétől és Péter fiától. Még a kávészünetek számát is meghatározhatta a próbákon. Egyet, óránként. Énekesek, nem lévén zenészek, nemkívánatosak a tagok között. A többieknek mind ajánlatos tagnak lenni és tagdíjat fizetni, ha nem akarnak feketelistára vasy villamosszékbe kerülni.

**Zeneszociológia.** A társadalom és a zene nem létező kapcsolatával foglalkozó tudományág.

**Zenészsors.** Szent Péter vizsgálja a belépőket a mennyek kapujában.

- Te mit csináltál az életedben?
- Olajban utaztam. Több száz millió volt, de szétosztottam a szegények közt.
- Mehetsz. Következő.
- Én egész életemben néhány százezer forintot kerestem összesen.
- Egek ura! És milyen hangszeren játszottál?

**Üstdob.** Nevével ellentétben nem főzhetünk ki benne semmi jót. Ez baj, mert különben ritkán használják zeneművekben. Régi zeneszerzők

csatazajok és mennydörgés ábrázolására használták. Mai zenecsenők ordenáré testi funkciók leképezésére alkalmazhatják. Zenészek kedvelt sakkasztala.

**Zsizsegés.** Másképp zsezsegés. Mint nedves fa a tűzön. Főleg operában hallani, pillanatnyi szünetekben. Az emberekből jön ez, a mozdulataikból, a lélegzetvételükből, cipősarok-dörzsölésből, műszálas ruhák sercegéséből, a programfüzet, esetleg partitúra (!) lapozásból, nő felé csúszásból a széken, a tampondörzsölésből, kis köhhenésekből, elnyelt bőfögésekből, sóhajokból, a válltörmésekből jó elő, mint a naftalin és egyéb szagák. Így! Tulajdonképpen a közönség védekezése a zene ellen. A zenétől való megszabadulás egyszerűbb: taps vagy fütty. Vasfütty. Bartók saját szava: mindkettő egyszerre a vasfüggöny ajtaján való kilépéskor.

**Xilofon.** Ez a hangszer a zenei kislexikonok fontos része, mert az X betűhöz mit írnának egyebet. Gyerekkoromban kaptam egyet, na nem egy profit, csak egy gyerekeknek való, fém(!)lemezekből állót. Pedig a „xio-“ görögül azt jelenti, fával kapcsolatos (szülon=fa). Még a szüleim is használták, az énekeket pötyögték el rajta, amit tanítottak, míg édesapám, már nyugdíjasan vett egy NDK elektromos (!) harmóniumot, amely úgy zihált, zszizegett, mint rossz koncerthallgató a hangversenyteremben. Nem tudom, miért, de azt hittem, az a xilofon az enyém volt. A két verővel vertem, mint engem a gyereksors.